

Biblioteka „Kalendar”

knjiga 126

Copyright © 2023 Tatjana Janković

Copyright © 2023 za Srbiju, AGORA

Ova publikacija se u celini ili u delovima ne sme umnožavati, preštapavati ili prenositi u bilo kojoj formi ili bilo kojim sredstvom bez dozvole autora ili izdavača, niti može biti na bilo koji drugi način ili bilo kojim drugim sredstvima distribuirana ili umnožavana bez odobrenja izdavača. Sva prava za objavljivanje ove knjige zadržavaju autor i izdavač po odredbama zakona o autorskim pravima.

TATJANA JANKOVIĆ

POGLED POD SUKNJU SVETA

Priče

KRILO

U selu nije bilo dece. Mira je čuvala ovce na brežuljku iznad naše kuće. Trčala sam kod nje čim bih čula cilik zvona.

Sedele smo u travi i pravile venčiće od poljskog cveća. Radila je isto što i ja, samo čudesnije – bila je devojka.

U to vreme Mirin i moj život tekli su istim brzinama.

Na samom vrhu brega, ispod daščanog poklopca u travi, nalazio se podzemni rezervoar. Odatle je naša kuća dobijala vodu za piće. Nije je bilo za rasipanje, posebno leti. Kad bi mlaz na dvorišnoj česmi postao tanak kao babina igla, deda je polazio da proveri nivo vode u rezervoaru. Išla sam za njim.

Gore, na vrhu brega, zametnuo bi kapu na teme i kleknuo pred poklopcem. Odizao je rasušene daske polako, da ne natruni vodu. Nadvijao se nad otvorom. Za njim ja, bešumna kao senka. Dole su plutali odrazi naših glava. Iznad njih su se belasale kanure oblaka.

Na poledini poklopca nalazio se namotan kanap za merenje dubine vode. Deda bi ga provukao kroz prste celom dužinom, kao da ga ispreda, sve do zardalog eksera na kraju. Polako je otpuštao ekser prema vodi. Na dodir gvođenog vrha naši odrazi bi zalelujali na pokorici donjeg sveta. Nebo oko njih mreškalo se kao mleko pred ključanje.

Deda mi je dozvoljavao da gledam, Mira mi je dozvoljavala sve.

Puštala sam kanap i osluškivala prstima dok se ekser ne zaustavi.

Mira bi čekala zaustavljenog daha, kao ja.

Jedno vreme nije dolazila na brežuljak. Čula sam da se udaje. To je značilo da će pripasti nekom drugom – muškarcu. Značilo je i

da će obući vilinsku haljinu. Imala je rupice u obrazima, vedre kao šumske jagode. Taj nije imao ništa. Ima traktor, rekla je baba.

Mirin život se ubrzao. Baba je učestvovala u pripremama za svadbu. Kao poslušnica, dobila je belu kecelju sa krpom u džepu. Htela sam i ja zaduženje. Starije devojčice me nisu puštale među kolarice sa uvojcima traka. Ne ulazi, gakale su na mene, pod je pun špenadli! Vezivale su ružmarin za ružice od krep-papira i kikotale se. Čula sam smeh, propuštala ono čemu su se smejale.

Išla sam od grupe do grupe uposlenih žena, od servirki do kafe-kuvarica. Prva koja bi me primetila rekla bi da se maknem odatle. Na ražnjevima iza kuće obrtali su se prasići bleđi kao sveće. Oko njih je kružio zlatni bumbar buteljke. Usplamteli od priča od kojih gore uši muškarci me nisu primećivali. Nisu me terali ni od kazana sa kupusom. Tamo je na tronošcu sedeo jedan iz sela što se preobrazio u kuvara. Svečano je spuštao kutlaču u kazan. Nakon svakog začina prinosiso ju je ispod brkova, srkao i okretao oči prema nebu.

Mislila sam na zaključanu sobu. Tamo su Miru pretvarali u mladu. Češljali su je i stavljali joj na glavu venčić sa platnenim cvećem umesto livadskog.

Kad se najzad pojavila, okružili su je vojvodina kapa, čutura i barjak sa jabukom. Zavrištale su žene, zazviždali muškarci.

Bila je bela osa haosa.

Nekoliko dana posle svadbe baba i ja smo otišle u Mirinu novu kuću. Dugo smo se pele uz planinu putem izbrazdanim traktorskim gumama.

Očekivala sam da Mira izađe pred nas u haljini mlade. Venčali su se i živeće srećno do kraja života, ona – u venčanici. Izašla je iz štale noseći plavi lonac pun mleka, penušavog kao oblaci.

Sele smo pred kuću. Pričala je sa babom kao žena sa ženom. Pile su kafu. Sedela sam na tronošcu i lovila njen pogled. Kad bih ga uhvatila moj bi uzmakao.

Padalo je veče. Hladnoća me je grabila za gole ruke. Mira je ušla u kuću i vratila se sa svadbenim ogrtačem od bele vunice. Raširila ga je kao krilo, obgrlila me njime. Pitome ovčje oči prišle su sasvim bližu i uhvatile moj pogled.

To ti je od mene, rekla je.

Želela sam da spavam ogrnuta Mirinim krilom. Rastuživalo me je.

Nosila sam ga na livadu da njime хватam leptire. Hvatalo se nebo.

Čuvaj to kad porasteš, rekla je baba.

Smestila ga je u šifonjer, među suve listove oraha.

IZRANJANJE

1.

Na prvoj fotografiji iz mog života razaznaje se oblačak u povoju. Majka tvrdi da sam to ja.

Postoji nešto što ne dozvoljava da se lica beba jasno vide na slikama. Kao da imaju sjaj neispisanog papira.

Ne prepoznajem sebe na toj slici. Da sam se rodila u drugom telu, to bih opet bila ja – misao koja izaziva nelagodu, i fascinira.

2.

Na prvoj školskoj fotografiji, onoj u đачkoj klupi, sedim u kecelji sa našivenom belom kragnom. Leva podlaktica je položena preko bukvara, dok desnu, u gipsu – prema uputstvu fotografa – skrivam ispod stola. Taj gips sam zaradila zbog razvezane pertle.

Pokušavala sam da se naviknem na nespretnost mog tela. Nije bilo doraslo duhu, trčalo je za njim.

3.

Moje telo je najviše u razredu, više od tela dečaka koji mi se sviđa. U zboru, na časovima fizičkog, on stoji desno od mene. Čas počinje prozivkom. Razdvajaju nas u dve ekipe, po sistemu prvi-drugi. Predvodim prvu ekipu, on drugu.

Sva nadmetanja počinju njegovim i mojim utrkivanjem. To njegovoj ekipi uvek obezbedi prednost.

Nastavnica fizičkog se ne miri s tim da se od mog tela ne može dobiti više.

„Pogledaj kolike su ti noge! Pruži ih malo!”, ponavlja mi na svakom času. „I ispravi se!”, dodaje jer se povijam da bih bila niža od onog dečaka.

Trčim svim srcem, ali kao u snovima, noge me ne slušaju – ostaju iza glave.

4.

Jedno vreme, telo me izlaže samo neprijatnostima. Naglo mi rastu grudi, areole otiču i svrbe kao ujedi komarca. Nemoguće je sakriti ih. Štrče ispod svake majice, mada nosim za dva broja veće.

„Ispravi se, dete!”, dobacuje mi otac i pljeska me po leđima. Majka mi kupuje penaste brusthaltere, ne štedi na njima. Nisam sigurna da li mi je bolje da ih nosim ili ne. Dečaci koriste gužvu na ulazu u učionicu da stisnu moje bolne izbočine ili da, kao pračku, nategnu bretelu brusthaltera.

Otac predlaže da krenem na košarku. „To bi je ispravilo. Ima visinu!”

Majka negoduje: „I ovako je previsoka, samo joj fale mišići.”

Da mene neko pita, najviše bi mi odgovaralo da nemam telo.

5.

U svlačionicu ulazim prva, da zauzmem najudaljeniji ćošak. Prekopavam po torbi sa opremom sve dok se prostorija ne ispuni devojkicama. One se odmah svlače, slobodnim pokretima. Otkrivaju kožu, pokazuju posekotine od brijača. Stoje u gaćicama i brusevima. Odugovlače. Ne baš svaka. Ima još onih koje se tiskaju po uglovima, kao ja. Onda Mirela ili Saška zapevaju pesmu koja se tih dana vrti na radiju. Ona druga prihvati.

Srce mi se penje u grlo, gura se sa glasom. Pokušavam da zapevam, ali ton koji izlazi iz mene zvuči strano.

Spolja ništa nije kao unutra.

6.

Jednom se Mirela opružila na klupi svlačionice, Saška je legla na stomak. Lica su im se našla jedno nad drugim, kao peščani sat. Vidite nas, uzviknula je Saška i hitro spustila usne na Mirelina napućena usta.

Lujke, neko je dobacio. Njih dve su se zakikotale. I više nikad to nisu ponovile.

Stalno su pravile ludorije. Crtale srednjak na pločicama vecea. Pretčavale ulicu pred vrištećim sirenama. Hodale po bankini uz reku.

Umele su sa svojim rukama i nogama. Njihove ruke i noge su im pripadale, koliko i čitav svet.

7.

Majka je smislila protivpredlog očevoj košarci – ples. Iako sam to potajno želela, pretvarala sam se da jedino želim da udovoljim majci.

Nisam bila svesna koliko očekujem od plesa, sve dok nisam uvidela koliko sam – netalentovana. Mislila sam da ću brojanjem u sebi ovladati ritmom. Telo se protivilo. Moji koraci su ili žurili ili kasnili.

Instruktor je određivao ko će s kim da kruži po sali. Najviše je bilo žensko-ženskih parova. Zbog visine, meni je redovno dodeljivao muške korake. To je značilo da treba da vodim „partnerku”. Nisam umela ni sebe da vodim. On sam bi, da nam pokaže pokrete, povukao za ruku najbližu devojku i postavio je naspram sebe. Zatim bi njih dvoje izveli zadatu igru, uspomeno i – savršeno.

8.

Iako sam se skrivala u zadnjem redu, jednom se dogodilo i ono što sam priželjkivala: ruka instruktora me je pronašla i povukla ispred svih. Telo mi se našlo nasred sale, naspram dvadeset pari očiju, drhtalo je i hladilo se.

Instruktor je demonstrirao muške korake, zatim ženske. Onda je stao ispred mene i uhvatio me za ruku. Izgovorio je tri rečenice: „Podigni glavu. Gledaj me. Prati.”

I onda se desilo. U trenutku kad me je poveo postala sam pehar koji se vrti. Krv mi se uspinjala do samih rubova.

Pogledala sam u ogledala. Tamo sam klizila i okretala se, uranjala i izranjala, umnožena kao u kaleidoskopu.

Ovo je mnogo, ovo je previše, rekla sam sebi. A osećala sam da ima još.

ŽENA NA KRUGOVIMA

Predavala nam je fizičko. Skočila bi iz mesta i uhvatila obruče na konopcima. Njeno telo, ne vitko, postalo bi luk okačen o krugove, jedro pod suprotnim vetrovima. Zaustavljeno u letu, pretvaralo se u skulpturu Nike. Kad bi svom masom suknulo u vis, nagonilo bi sopstvenu krv da krene uzvodno. I moju.

Pogledala bih u lica školskih drugarica: da li i one osećaju uzburkanost?

U našim ukrštenim pogledima njeno telo bi se okrenulo kao pešćanik.

Na ekskurziji na Ohridu, u foajeu hotela, čula sam razgovor između nastavnice muzičkog i nastavnice književnosti. Komentari-sale su ponašanje koleginice. Nisu prestale kad su primetile da ih slušam. Smatrale su me dovoljno zreloom da to čujem, zrelijom od nastavnice fizičkog. Složile su se da je treba upozoriti, prvenstveno zbog učenica u pubertetu, da nije uzorno provoditi vreme u društvu šofera. Nisu rekle *vozača autobusa*, kako smo ih inače zvali. Muzičarka je čula da je koleginica viđena prethodne noći kako u sitne sate izlazi iz šoferske sobe nesigurna na nogama. Ali, zaključile su, neće ići dotle da joj i to kažu. Biće dovoljno da joj skrenu pažnju na obaveze prosvetnog radnika.

Zanimalo me je da li će ona promeniti ponašanje. Hoće li se sa prvog sedišta, gde se kikotala sa vozačima, povući dublje u autobus? Hoće li nabrati obrve i šibati pogledom one koji se preglasno smeju?

U povratku je sedela gde i u odlasku. Zabavljala se možda i više, ili mi je tako delovalo pod utiskom onog što sam čula.

Podsmeh koleginica obuzdavalo je sažaljenje zbog muža u invalidskim kolicima. Ali ni to je nije iskupljivalo za lakomislenost, jeftini dezodoransi koji je vređao dignute noseve.

Slagala sam se s tim. Ničeg uzvišenog u vezi s njom, ničeg umetničkog, a ja sam obožavala umetnost. Ali čim bih okrenula leđa školi, i sve dok ne bih ušla u stan, bila sam na njenoj strani. Osećala sam da je to strana života.

Na času skoka uvis pokazala nam je makazice. Skočili smo po tri puta. Zatim skok leđno, na maloj visini, možda metar. Rekla je da to nije za ocenu, ali je podizala lestvicu.

Isprve sam preskakala svaku visinu. Divan osećaj, tek otkriveno umeće. Deo skoka činio je odraz, ali postojao je trenutak lebdenja. Telo je tad ostajalo bez težine. Onda bi naglo otežalo, i palo na dušek.

Podizala je lestvicu. Moje ushićenje je raslo – sve sam mogla da preskočim. Zanimalo me je koliko je to sve. Zvonilo je pre nego što sam otkrila.

Pred sledeći čas priroda me je podsetila na to da sam devojčica: dobila sam menstruaciju. Čas sam provela na klupi uz zid, postićena, sedeći na komadu vate koji je žuljao. Bila sam besna na ženski život. Pred kraj časa nastavnica mi je prišla. Dođi sutra u 8 na stadion, rekla je, skakaćeš uvis na gradskom takmičenju. Ali imam pošteđu, promucala sam.

Pokušala sam da se izvučem. Plašila sam se isticanja, upoređivanja s drugima. Poraza. Ali bila je to i prilika za trijumf tela.

Slušaj, rekla je već na izlazu iz sale, sportistkinje podešavaju ciklus da bi hormoni radili za njih. Dođi obavezno.

Otišla sam, nadmašila devojčicu koja je dve godine trenirala atletiku. Neobjašnjivo, kao svako čudo.

Vratila sam se uverena da gnjavaža sa vatom, bolovima u stomaku i ograničenjima koja ti okrnje pet do šest dana u mesecu ima veze sa ženskom snagom. Sa ženskošću.

Nije bilo baš ničeg umetničkog u vezi s njom. Kad sam joj kazala za uspeh na takmičenju, nije izgovorila ništa što bi bilo vredno mesta u mojim omiljenim knjigama.

Nisam primetila da joj je iko čestitao, kako je bilo uobičajeno kada đak osvoji jedno od prve tri nagrade u bilo čemu. Nisam primetila ni da je njoj stalo do toga.

Klizila je niz školski hodnik, čamac koji plovi uzvodno.

Ema Bovari. Ana Karenjina. Ledi Četerli.